

SYSTEM WYBORCZY W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

5. WYDANIE

Marek Chmaj
Wiesław Skrzydło

SERIA AKADEMICKA

LEX

a Wolters Kluwer business

SYSTEM WYBORCZY W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

5. WYDANIE

Marek Chmaj
Wiesław Skrzydło

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2015

Stan prawny na 1 lutego 2015 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Joanna Maź

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Łamanie
Wolters Kluwer

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

The logo for 'prawolubni' features the word in a stylized, lowercase font with a small heart above the 'i'. Below the text is a decorative wavy line.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN: 978-83-264-8055-3

5. wydanie

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Słowo wstępne	11
Rozdział pierwszy	
Zagadnienia ogólne	19
1. Demokracja bezpośrednia i demokracja pośrednia	19
2. Prawo wyborcze a funkcje wyborów	20
3. Mandat przedstawicielski	22
3.1. Charakterystyka ogólna	22
3.2. Mandat przedstawicielski w Polsce; jego nabycie oraz objęcie	24
3.3. Przesłanki wygaśnięcia mandatu przedstawicielskiego	27
4. Objęcie urzędu i wygaśnięcie mandatu Prezydenta	33
5. Objęcie urzędu i wygaśnięcie mandatu wójta lub burmistrza (prezydenta miasta)	34
Wybór literatury	37
Rozdział drugi	
Zasady polskiego prawa wyborczego	38
1. Uwagi wstępne	38
2. Zasada powszechności	42
3. Zasada równości	49
4. Zasada bezpośredniości	55
5. Zasada tajności (głosowania)	57
6. Zasada wyborów proporcjonalnych	60
6.1. Uwagi ogólne	60
6.2. Metody podziału mandatów	61
6.3. Deformacje wyników wyborów	67
6.4. Stosowanie zasady proporcjonalności w III Rzeczypospolitej	69
7. Zasada wyborów większościowych	73
7.1. Założenia ogólne	73
7.2. Ewolucja systemu większościowego w Polsce	76
7.3. Deformacje wyników wyborów w systemie większościowym	77
8. Problem parytetu płci	79
Wybór literatury	81

Rozdział trzeci

Przepisy wspólne kodeksu wyborczego	84
1. Systematyka kodeksu	84
2. Obwody głosowania	85
3. Rejestr wyborców i spis wyborców	86
4. Przepisy wspólne dla głosowania	88
5. Głosowanie przez pełnomocnika i głosowanie korespondencyjne	90
6. Ustalanie wyników głosowania w obwodzie	94
7. Protesty wyborcze	95
8. Komitety wyborcze	97
9. Kampania wyborcza	98
10. Finansowanie kampanii wyborczej	102
11. Organy wyborcze i administracja wyborcza	110
12. Przepisy karne	116
Wybór literatury	116

Rozdział czwarty

System wyborów do Sejmu	118
1. Uwagi ogólne	118
2. Zarządzenie i przygotowanie wyborów	118
3. Głosowanie – przepisy szczególne dotyczące głosowania w wyborach do Sejmu	123
4. Ustalanie wyników głosowania i wyników wyborów w okręgu wyborczym	124
5. Ogłaszanie wyników wyborów	125
6. Ważność wyborów	125
7. Wygaśnięcie mandatu posła i uzupełnienie składu Sejmu	127
8. Przepisy szczególne dotyczące kampanii wyborczej do Sejmu	128
Wybór literatury	129

Rozdział piąty

System wyborczy do Senatu	130
1. Wybory do Senatu – ogólna charakterystyka	130
2. Zarządzenie i przygotowanie wyborów	131
3. Głosowanie i ustalanie wyników wyborów	132
4. Wygaśnięcie mandatu senatora i uzupełnienie składu Senatu	134
5. Przepisy szczególne dotyczące kampanii wyborczej do Senatu	135
Wybór literatury	136

Rozdział szósty

System wyboru na urząd Prezydenta RP	137
1. Wybory na urząd Prezydenta RP – ogólna charakterystyka	137
2. Zarządzanie i przygotowanie wyborów	142
3. Głosowanie i ustalanie wyników wyborów	146
4. Przepisy szczególne dotyczące kampanii wyborczej na urząd Prezydenta RP	148
5. Przepisy szczególne dotyczące finansowania kampanii wyborczej na urząd Prezydenta RP	149

6. Zasady wyboru	149
Wybór literatury	153

Rozdział siódmy

System wyborczy do Parlamentu Europejskiego	154
1. Wybory posłów do Parlamentu Europejskiego	154
2. Prawne podstawy wyborów do Parlamentu Europejskiego w Polsce	155
3. Czynne i bierne prawo wyborcze	156
4. Organy wyborcze	157
5. Okręgi wyborcze i zgłaszanie kandydatów	159
6. Kampania wyborcza i jej finansowanie	159
7. Głosowanie i ustalanie jego wyników	160
8. Wygaśnięcie i utrata mandatu	162
Wybór literatury	162

Rozdział ósmy

System wyborów do organów stanowiących samorządu terytorialnego	164
1. Uwagi ogólne	164
2. Zasady wyborów	165
3. Obsadzenie mandatów bez głosowania	167
4. Wygaśnięcie mandatu radnego	167
5. Wybory uzupełniające i przedterminowe	168
6. Głosowanie	170
7. Protesty wyborcze i stwierdzenie ważności wyborów	171
8. Kampania wyborcza i jej finansowanie	173
9. Zgłaszanie kandydatów na radnych	174
10. Przepisy szczególne dotyczące wyborów do rad gmin	176
11. Przepisy szczególne dotyczące wyborów do rad powiatów	182
12. Przepisy szczególne dotyczące wyborów do sejmików województw	183
Wybór literatury	185

Rozdział dziewiąty

System wyborczy na urząd wójta lub burmistrza (prezydenta miasta)	187
1. Uwagi ogólne	187
2. Zgłaszanie i rejestracja kandydatów	190
3. Głosowanie oraz ustalenie wyników głosowania	192
4. Przepisy szczególne dotyczące kampanii wyborczej w wyborach na wójta, burmistrza (prezydenta miasta)	193
Wybór literatury	193

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- kod. wyb. – ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112 z późn. zm.)
- Konstytucja kwietniowa – Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz. U. Nr 30, poz. 227)
- Konstytucja marcowa – ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 44, poz. 267 z późn. zm.)
- Konstytucja PRL – Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952 r. (Dz. U. Nr 33, poz. 232 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- Mała Konstytucja z 1947 r. – Ustawa Konstytucyjna z dnia 19 lutego 1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 18, poz. 71 z późn. zm.)
- Mała Konstytucja z 1992 r. – Ustawa Konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz. U. Nr 84, poz. 426 z późn. zm.)
- ordynacja z 1991 r. – ustawa z dnia 28 czerwca 1991 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 59, poz. 252)
- ordynacja z 1993 r. – ustawa z dnia 28 maja 1993 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 45, poz. 205 z późn. zm.)
- u.w.m.p.s. – ustawa z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 7, poz. 29 z późn. zm.)

2. Czasopisma i oficjalne publikatory

- Dz. U. – Dziennik Ustaw
- OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych

PiP	-	Państwo i Prawo
Prz. Sejm.	-	Przegląd Sejmowy
Sam. Teryt.	-	Samorząd Terytorialny
St. Wyb.	-	- Studia Wyborcze

3. Inne

KBW	-	Krajowe Biuro Wyborcze
PE	-	Parlament Europejski
PiS	-	Prawo i Sprawiedliwość
PKW	-	Państwowa Komisja Wyborcza
PO	-	Platforma Obywatelska
SLD	-	Sojusz Lewicy Demokratycznej
TK	-	Trybunał Konstytucyjny
UE	-	Unia Europejska

SŁOWO WSTĘPNE

Oddajemy do rąk Czytelnika V wydanie niniejszej pracy, która była po raz pierwszy opublikowana w 2002 r. Lata, jakie upłynęły od I wydania, wymusiły na autorach dokonanie niezbędnych korekt i uaktualnień. Przede wszystkim należało jednak uwzględnić nowe ustawy wyborcze regulujące elekcję organu stanowiącego w gminie oraz wybór posłów do Parlamentu Europejskiego, a potem kodyfikację prawa wyborczego dokonaną w 2011 r.

Wybory, elekcja (z łac. *eligere* – wybierać) to cykliczny proces wybierania przez obywateli w drodze głosowania przedstawicieli na określone stanowiska lub do pełnienia określonych funkcji. Zasady i sposób przeprowadzania elekcji oraz wszelkie inne kwestie związane z wyborami określa prawo wyborcze. W prawie tym zasadnicze znaczenie mają źródła prawa w znaczeniu normodawczym. Do zasadniczych źródeł prawa wyborczego należy więc zaliczyć Konstytucję RP, zawierającą najważniejsze zasady wyborcze, oraz kodeks wyborczy, rozwijający te zasady w odniesieniu do poszczególnych elekcji. Wśród źródeł prawa wyborczego należy też wymienić akty rangi podustawowej, a mianowicie rozporządzenia. Muszą być one jednak wydane na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu wykonania tej ustawy.

Należy także wspomnieć o Kodeksie Dobrych Praktyk Wyborczych (uchwalonym w 2002 r. przez Komisję Wenecką powołaną przez Radę Europy), którego przepisy należą do kategorii tzw. aktów *soft law*. Dla członków Rady Europy kodeks ten jest istotną wskazówką dla respektowania standardów demokratycznego państwa prawa, w tym również dla poszanowania zasady stosowania odpowiedniego okresu *vacatio legis* – szczególnie w odniesieniu do prawa wyborczego.

Począwszy od 1989 r., w Polsce obowiązywało już kilkanaście ordynacji wyborczych. Często miały one jednorazowy charakter, tzn. służyły przeprowadzeniu konkretnych wyborów, zaś następne odbywały się już na podstawie kolejnej ordynacji. Pewnym wyjątkiem była ordynacja prezydencka, na podstawie której dokonywano elekcji aż pięciokrotnie. Warto jednak zaznaczyć, że ustawa ta była wielokrotnie nowelizowana, zaś w 2000 r. dokonano wręcz rewizji tej ustawy, ponieważ zmodyfikowano łącznie aż 134 artykuły. Z dotychczasowych przepisów tylko 10 artykułów nie uległo żadnym zmianom. Była to więc praktycznie zupełnie nowa ustawa, dostosowana do przepisów Konstytucji RP z 1997 r.

Trzykrotnie wykorzystywana była ordynacja wyborcza do Senatu z 1991 r. (zob. ustawa z dnia 28 czerwca 1991 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 59, poz. 252). Należy jednak zauważyć, że wybory do Senatu odbywały się przy

odpowiednim zastosowaniu przepisów ordynacji sejmowych, o ile ordynacja senacka nie stanowiła inaczej. Trzykrotnie również wykorzystano ordynację wyborczą z 2001 r.

Warto zauważyć, że stale rozszerza się krąg podmiotów i organów wybieranych w wyborach powszechnych. W 2002 r. dokonano ustrojowej zmiany w gminach, gdzie w miejsce kolegiąlnego zarządu gminy wprowadzono monokratyczny urząd wójta, burmistrza (prezydenta miasta), wybieranego przez ogół uprawnionych mieszkańców gminy. Z kolei w wyniku akcesji Polski do Unii Europejskiej konieczne stało się wprowadzenie powszechnych wyborów do Parlamentu Europejskiego.

Tabela 1. Dotychczas obowiązujące ustawy wyborcze oraz ich zastosowanie (podano tylko teksty pierwotne Dzienników Ustaw)

Organ	Nazwa ordynacji	Zastosowanie w wyborach z:
Sejm	Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej X kadencji, na lata 1989–1993 (Dz. U. Nr 19, poz. 102)	4 i 18 czerwca 1989 r.
Sejm	Ustawa z dnia 28 czerwca 1991 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 59, poz. 252)	27 października 1991 r.
Sejm	Ustawa z dnia 28 maja 1993 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 45, poz. 205)	1) 19 września 1993 r. 2) 21 września 1997 r.
Sejm	Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 46, poz. 499)	1) 23 września 2001 r. 2) 25 września 2005 r. 3) 21 października 2007 r.
Sejm	Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112)	9 października 2011 r.
Senat	Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Ordynacja wyborcza do Senatu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. U. Nr 19, poz. 103)	4 i 18 czerwca 1989 r.
Senat	Ustawa z dnia 10 maja 1991 r. – Ordynacja wyborcza do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 58, poz. 246)	1) 27 października 1991 r. 2) 19 września 1993 r. 3) 21 września 1997 r.
Senat	Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 46, poz. 499)	1) 23 września 2001 r. 2) 25 września 2005 r. 3) 21 października 2007 r.
Senat	Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112)	9 października 2011 r.
Parlament Europejski	Ustawa z dnia 23 stycznia 2004 r. – Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego (Dz. U. Nr 25, poz. 219)	1) 13 czerwca 2004 r. 2) 7 czerwca 2009 r.
Parlament Europejski	Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112)	25 maja 2014 r.
Prezydent	Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 67, poz. 398)	1) 25 listopada i 5 grudnia 1990 r. 2) 5 i 19 listopada 1995 r. 3) 8 października 2000 r. 4) 9 i 23 października 2005 r. 5) 20 czerwca i 4 lipca 2010 r.

Organ	Nazwa ordynacji	Zastosowanie w wyborach z:
Rada gminy	Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. – Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz. U. Nr 16, poz. 96)	1) 25 maja 1990 r. 2) 19 czerwca 1994 r.
Rada gminy, rada powiatu, sejmik województwa	Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 95, poz. 602)	1) 11 października 1998 r. 2) 27 października 2002 r. 3) 12 listopada 2006 r. 4) 21 listopada 2010 r.
Rada gminy, rada powiatu, sejmik województwa	Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112)	16 listopada 2014 r.
Wójt, burmistrz (prezydent)	Ustawa z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta (Dz. U. Nr 113, poz. 984)	1) 27 października i 10 listopada 2002 r. 2) 12 i 26 listopada 2006 r. 3) 21 listopada i 5 grudnia 2010 r.
Wójt, burmistrz (prezydent)	Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112)	16 i 30 listopada 2014 r.

Źródło: opracowanie własne.

Funkcjonowanie 5 ustaw wyborczych, uchwalanych w różnych okresach i zawierających nieraz rozbieżne regulacje, wywołało dyskusję nad kodyfikacją prawa wyborczego. Taki pomysł pojawił się już w 1996 r. w Kancelarii Prezydenta RP, jednak nigdy nie podjęto prac legislacyjnych nad ówczesnie przedstawionym projektem. Wynikało to z upływającej kadencji Sejmu i obowiązującej zasady dyskontynuacji prac. Mimo to, na potrzebę stworzenia jednolitego aktu prawnego, który w sposób kompleksowy regulowałby materię wyborów, wskazywali w swoich monografiach przedstawiciele doktryny, w tym J. Buczkowski, K. Skotnicki czy A. Żukowski (J. Buczkowski, *Podstawowe zasady prawa wyborczego III Rzeczypospolitej*, Lublin 1998; K. Skotnicki, *Zasada powszechności w prawie wyborczym. Zagadnienia teorii i praktyki*, Łódź 2000; A. Żukowski, *System wyborczy do Sejmu i Senatu RP*, Warszawa 2004).

Zwolennicy kodyfikacji prawa wyborczego wskazywali, że powinna ona uwzględniać wszystkie potrzeby prawidłowego przeprowadzania kampanii wyborczych i referendum, zaś usystematyzowanie prawa wyborczego przyniosłoby wiele pozytywnych rezultatów, w tym (zob. szerzej W. Skrzydło, *O potrzebie i walorach kodyfikacji prawa wyborczego*, St. Wyb. 2006, t. 1, s. 9–21):

- 1) ujednoczenie prawa wyborczego;
- 2) usystematyzowanie i harmonizację istniejących regulacji;
- 3) usunięcie licznych niejasności i luk;
- 4) ułatwienie wyborcom udziału w wyborach i referendach;
- 5) wzmocnienie zaufania obywateli do instytucji wyborów;
- 6) ugruntowanie postawy obywatelskiej;
- 7) lepszą organizację wyborów i sprawniejsze funkcjonowanie organów wyborczych, ustabilizowanie praktyki wyborczej.

Na taki też cel, tj. „zebranie w jednym akcie normatywnym przepisów prawa regulujących procedury wyborcze w Polsce”, wskazali w uzasadnieniu swojego projektu posłowie Sojuszu Lewicy Demokratycznej. Ich projekt wpłynął do Sejmu dnia 24 czerwca

2008 r. (druk sejmowy nr 1568). W uzasadnieniu do niego zwrócili uwagę na niespójność obecnych regulacji. Powstawały one w różnych okresach i zawierały bardzo wiele poprawek. Ta sytuacja, w opinii posłów SLD, pozostawała w sprzeczności z konstytucyjną zasadą stabilności prawa. Ich projekt nie miał więc na celu dokonywania radykalnych zmian w zakresie prawa wyborczego, ale głównie jego ujednoczenie i skondensowanie w jednym akcie prawnym. Do reprezentowania wnioskodawców został upoważniony poseł W. Gintowt-Dziewałtowski.

Pierwsze czytanie projektu odbyło się na 38. posiedzeniu Sejmu dnia 19 marca 2009 r. Zdecydowano na nim o powołaniu Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia niektórych projektów ustaw z zakresu prawa wyborczego. Członkowie Komisji pracowali nad projektem na 25 posiedzeniach, począwszy od dnia 30 czerwca 2009 r. Przewodniczącym Komisji został poseł PO W. Dzikowski. Na pierwszym posiedzeniu minister Z. Sosnowski, podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji, przedstawił stanowisko rządu w sprawie projektu. Zdaniem rządu projekt, choć wymagał pewnych zmian, zasługiwał na poparcie. Następnie swoje opinie przedstawili eksperci oraz sekretarz Państwowej Komisji Wyborczej. Prace w Komisji trwały aż do listopada 2010 r. Głosowanie i podpisanie sprawozdania z prac Komisji nastąpiło dnia 15 listopada 2010 r. (druk sejmowy nr 3578).

Drugie czytanie projektu miało miejsce na 79. posiedzeniu Sejmu dnia 1 grudnia 2010 r. Posłowie W. Gintowt-Dziewałtowski oraz M. Wójcik przedstawili sprawozdanie z prac Komisji, wskazując poprawki, które zaproponowała. Do najważniejszych należały zmiany dotyczące wprowadzenia jednomandatowych okręgów wyborczych i zakazu finansowania i ekspozycji w toku kampanii wyborczej billboardów wyborczych. Po przedstawieniu sprawozdania przeprowadzono dyskusję, a następnie posłowie mieli możliwość zgłaszania dalszych poprawek (m.in. propozycja posła L. Aleksandraka dotycząca wprowadzenia wielomandatowych okręgów wyborczych). Ze względu na dużą ich liczbę zdecydowano o ponownym skierowaniu projektu do Komisji celem ich zaopiniowania. Komisja rozważyła zgłoszone poprawki na posiedzeniu i dnia 2 grudnia 2010 r. przyjęła sprawozdanie ze swoich prac (druk sejmowy nr 3578-A).

Trzecie czytanie na 79. posiedzeniu plenarnym Sejmu odbyło się dnia 3 grudnia 2010 r. Komisja przedstawiła sprawozdanie i zarekomendowała przyjęcie 50 z 66 zgłoszonych w toku II czytania poprawek. W głosowaniu przyjęto m.in. poprawkę posła L. Aleksandraka. Po przeprowadzeniu głosowania nad poprawkami poddano pod głosowanie ostateczny projekt ustawy z uchwalonymi zmianami. Ustawę przekazano dnia 7 grudnia 2010 r. Marszałkowi Senatu i Prezydentowi RP. Senat rozpatrzył ustawę na posiedzeniu w dniu 17 grudnia 2010 r. (druk sejmowy nr 3730). Do ustawy uchwalonej przez Sejm zgłosił 314 poprawek. Część z nich miała jedynie redakcyjny charakter, inne – jak poprawka nr 183, dotycząca wprowadzenia jednomandatowych okręgów wyborczych do Senatu – miały większe znaczenie.

Po przekazaniu uchwały Senatu do Sejmu Marszałek Sejmu skierował ją dnia 28 grudnia 2010 r. do Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia niektórych ustaw z zakresu prawa wyborczego. Komisja przedstawiła opinię w sprawie proponowanych zmian w sprawozdaniu z dnia 3 stycznia 2011 r. (druk sejmowy nr 3742).

Na 82. posiedzeniu plenarnym Sejmu w dniach 4 i 5 stycznia 2011 r. poseł W. Gintowt-Dziewałtowski przedstawił sprawozdanie Komisji. Spośród poprawek Senatu po-

zytywnie zostało zaopiniowanych 209, a negatywnie – 105. Głosowanie nad nimi przeprowadzono dnia 5 stycznia 2011 r. Za uchwaleniem kodeksu wyborczego było 430 posłów. Nikt nie głosował przeciw i nikt się nie wstrzymał. Takie jednogłośnie głosowanie było ewenementem.

W dniu 10 stycznia 2011 r. ustawa została przekazana do podpisu prezydentowi, który podpisał ją dnia 19 stycznia 2011 r. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy została ogłoszona w Dzienniku Ustaw Nr 21, poz. 112 i weszła w życie w dniu 1 sierpnia 2011 r.

Jeszcze przed wejściem w życie kodeks został kilkakrotnie znowelizowany. Pierwszą nowelizację uchwalono dnia 3 lutego 2011 r. (zob. ustawa z dnia 3 lutego 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks wyborczy, Dz. U. Nr 26, poz. 134). Ustawa ta zawierała poprawki dotyczące kampanii wyborczej (zakaz odpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych w programach zarówno publicznych, jak i niepublicznych nadawców oraz ograniczenie wielkości billboardów do 2 m²). Ustawa ta została uznana przez Trybunał Konstytucyjny za sprzeczną z Konstytucją RP i nie weszła w życie. Kolejna nowelizacja została uchwalona dnia 1 kwietnia 2011 r. (zob. ustawa z dnia 1 kwietnia 2011 r. o zmianie ustawy – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy – Kodeks wyborczy, Dz. U. Nr 94, poz. 550) i dotyczyła zmiany brzmienia załącznika nr 1 do kodeksu wyborczego, tj. wykazu okręgów wyborczych w wyborach do Sejmu. Następna nowelizacja, uchwalona dnia 15 kwietnia 2011 r. (zob. ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks wyborczy oraz ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy, Dz. U. Nr 102, poz. 588), zawierała 33 drobne poprawki, które wynikały z konieczności zapewnienia spójności przepisów różnych działów kodeksu. Wreszcie najważniejsza nowelizacja, uchwalona dnia 27 maja 2011 r., została poświęcona dostosowaniu organizacji wyborów do potrzeb osób niepełnosprawnych (zob. ustawa z dnia 27 maja 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks wyborczy oraz ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy, Dz. U. Nr 147, poz. 881). Tę ostatnią nowelizację uchwalono dzięki wytrwałym i energicznym staraniom posła Sławomira Piechoty z PO.

Pomimo że w dniu 5 stycznia 2011 r. wszyscy obecni posłowie PiS głosowali za uchwaleniem kodeksu wyborczego, już dwa miesiące później, dnia 7 marca 2011 r., grupa posłów tej partii złożyła wniosek do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z Konstytucją RP wielu przepisów kodeksu oraz ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 113 z późn. zm.), dotyczących m.in. zbyt krótkiego *vacatio legis*, możliwości zastosowania kodeksu wyborczego w wyborach parlamentarnych w 2011 r., głosowania przez pełnomocnika, głosowania korespondencyjnego, zakazu stosowania w kampanii wyborczej billboardów mających powierzchnię powyżej 2 m² oraz płatnych spotów wyborczych w radiu i telewizji, a także zgodności z prawem wprowadzenia na etapie poprawek Senatu jednomandatowych okręgów wyborczych do Senatu. Wnioskowi została nadana sygnatura K 9/11, Trybunał rozpoznał zaś sprawę w pełnym składzie.

Rozprawa przed Trybunałem Konstytucyjnym odbyła się w dniu 14 lipca 2011 r., a wyrok ogłoszono w dniu 20 lipca 2011 r. (zob. wyrok TK z dnia 20 lipca 2011 r., K 9/11, Dz. U. Nr 149, poz. 889). Trybunał orzekł, że standardów konstytucyjnych nie spełniająca trzy rozwiązania zawarte w kodeksie wyborczym, tj. regulacja prawna dopuszczająca

możliwość przeprowadzenia dwudniowych wyborów do parlamentu i na urząd Prezydenta RP, regulacja wprowadzająca zakaz stosowania w trakcie kampanii wyborczej wielkoformatowych plakatów i haseł wyborczych oraz przepis zakazujący korzystania z płatnych ogłoszeń wyborczych radiowych i telewizyjnych. Ponadto Trybunał orzekł o niekonstytucyjności regulacji zawartej w ustawie – Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy, która uzależniała stosowanie kodeksu wyborczego od terminu zarządzenia wyborów. Inne zakwestionowane przepisy kodeksu wyborczego Trybunał uznał za zgodne z Konstytucją RP. Dotyczy to głosowania przez pełnomocnika, głosowania korespondencyjnego oraz jednomandatowych okręgów wyborczych w wyborach do Senatu. Trybunał orzekł, że procedura ustawodawcza, w ramach której został uchwalony kodeks, spełnia wymogi konstytucyjne. Wskazał, że przepisy o jednomandatowych okręgach wyborczych do Senatu są zgodne z art. 121 ust. 2 Konstytucji RP, i jednocześnie uznał, że Senat, kształtując treść tych przepisów zgłoszonymi przez siebie poprawkami, które nie zostały odrzucone przez Sejm, nie wyszedł poza kompetencje, jakie w ramach postępowania ustawodawczego gwarantuje mu Konstytucja RP.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego nie zakończył zmian w prawie wyborczym, gdyż do listopada 2014 r. uchwalono w sumie 7 nowelizacji. Pierwsza, z dnia 29 lipca 2011 r., art. 62 ustawy o zmianie ustawy o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 171, poz. 1016) wprowadziła w kodeksie wyborczym obowiązek wydania przez odpowiednie organy, na wniosek komitetu wyborczego, potwierdzenia nadania numeru NIP oraz decyzji o nadaniu numeru REGON, najpóźniej do końca drugiego dnia roboczego następującego po dniu zgłoszenia wniosku o nadanie numeru (art. 206, 301 i 407 kod. wyb.).

W ustawie z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks wyborczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 217, poz. 1281) wprowadzono zmiany w zakresie procedury wygaśnięcia mandatu radnego i wójta, w szczególności w zakresie podmiotu uprawnionego do podjęcia stosownej uchwały czy postanowienia w tym przedmiocie.

Artykuł 50 ustawy z dnia 13 lipca 2012 r. o zmianie ustawy o działach administracji rządowej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 951) wprowadził w kodeksie wyborczym zmianę w zakresie podmiotu uprawnionego do wydania rozporządzenia określającego warunki techniczne, jakim powinien odpowiadać lokal obwodowej komisji wyborczej, tak aby został dostosowany do potrzeb wyborców niepełnosprawnych.

Artykuł 177 ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe (Dz. U. poz. 1529) wprowadził w kodeksie wyborczym zmiany dotyczące wnoszenia protestu przeciwko ważności wyborów do Sejmu czy wyborów Prezydenta RP, a także w zakresie możliwości przesyłania wyborcy pakietów wyborczych za pośrednictwem operatora wyznaczonego w rozumieniu ustawy – Prawo pocztowe.

W ustawie z dnia 10 stycznia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks wyborczy (Dz. U. poz. 179) wprowadzono nowy wzór obliczania limitu wydatków dla danego komitetu oraz poszerzono zakres komunikatu Państwowej Komisji Wyborczej o liczbę wyborców ujętych w rejestrach wyborców na terenie poszczególnych okręgów wyborczych.

W ustawie z dnia 10 stycznia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks wyborczy (Dz. U. poz. 180) wprowadzono zmiany w zakresie zgłaszania kandydatów na posłów do Parlamentu Europejskiego, w tym również w przypadku kandydatury obywatela Unii Europejskiej niebędącego obywatelem polskim.

Ostatnia jak na razie zmiana kodeksu wyborczego została przeprowadzona ustawą z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks wyborczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1072). Dość szeroka nowelizacja miała na celu:

- 1) wprowadzenie ułatwień dla wyborców: rozszerzenie możliwości głosowania korespondencyjnego dla wszystkich wyborców, wprowadzenie dalszych udogodnień dla osób niepełnosprawnych;
- 2) umożliwienie wójtowi, w nadzwyczajnych okolicznościach, zmiany umiejscowienia lokalu wyborczego;
- 3) zastąpienie określenia „wartości niepieniężne” określeniem „korzyści majątkowe o charakterze niepieniężnym”;
- 4) ustanowienie pewnych zasad prowadzenia kampanii wyborczej w radiu i telewizji;
- 5) rozszerzenie obowiązku udostępniania wykazów wpłat obywateli polskich na rzecz dużych komitetów wyborczych, także na wpłaty na rzecz komitetów lokalnych;
- 6) wprowadzenie regulacji przewidującej odrzucenie przez PKW sprawozdania finansowego komitetu wyborczego tylko w przypadku, kiedy pozyskane, przyjęte lub wydatkowane z naruszeniem przepisów środki finansowe przekraczają 1% ogólnej kwoty przychodów komitetu wyborczego;
- 7) nałożenie obowiązku współpracy organów administracji w zakresie badania sprawozdań finansowych komitetów także z komisarzami wyborczymi, a nie tylko z PKW;
- 8) rozwiązanie problemu nakładających się terminów rejestracji list wyborczych w wyborach do Sejmu i przedłożenia zaświadczenia o zarejestrowaniu list w połowie okręgów;
- 9) wprowadzenie w przypadku posłów do Parlamentu Europejskiego analogicznych skutków połączenia mandatu poselskiego z innymi funkcjami, jak w przypadku parlamentarzystów krajowych;
- 10) wprowadzenie automatycznej utraty funkcji członka zarządu powiatu lub województwa w przypadku objęcia innej funkcji;
- 11) wprowadzenie karalności pełnomocnika finansowego w przypadku niedopełnienia obowiązku prowadzenia, umieszczania na stronie internetowej lub uaktualniania rejestru zaciągniętych kredytów lub rejestru wpłat osób fizycznych.

W Sejmie VII kadencji w ramach Komisji Nadzwyczajnej do spraw Zmian w Kodyfikacjach działa Podkomisja Stała do spraw Zmiany Kodeksu Wyborczego, na której czele stoi poseł M. Witczak (PO).

Prezentowane opracowanie składa się z ośmiu rozdziałów. W rozdziale I, mającym charakter wstępny, przedstawiono problematykę istoty demokracji przedstawicielskiej, funkcje wyborów oraz scharakteryzowano mandat przedstawicielski.

W rozdziale II zatytułowanym „Zasady polskiego prawa wyborczego” zostały szeroko omówione wszystkie obowiązujące obecnie w Polsce zasady wyborów, a mianowicie: powszechności, równości, bezpośredniości, tajności (głosowania), wyborów proporcjonalnych oraz wyborów większościowych.

Rozdział III, noszący tytuł „Przepisy wspólne kodeksu wyborczego”, zawiera rozważania dotyczące obwodów głosowania i rejestrów wyborczych, głosowania, protestów wyborczych, administracji wyborczej oraz finansowania wyborów i kampanii wyborczej.

W kolejnym, IV rozdziale przedstawiono szczegółowo system wyborczy do Sejmu, a w rozdziałach V–IX opisano wybory do Senatu, Parlamentu Europejskiego, na urząd Prezydenta RP, do organów stanowiących samorządu terytorialnego (rad gmin, rad powiatów i sejmików województw) oraz na urząd wójta, burmistrza (prezydenta).

Po książkę *System wyborczy w Rzeczypospolitej Polskiej* mogą sięgać zarówno pracownicy naukowcy, nauczyciele, studenci wielu kierunków, publicyści, jak i nieprofesjoniści zainteresowani prezentowaną problematyką. Opracowanie może się stać nieocenionym kompendium wiedzy o wyborach dla kandydatów pragnących zdobyć mandat lub sprawować urząd państwowy. Autorzy dążyli do przekazania prezentowanej problematyki w sposób przystępny, zrozumiały dla szerokiego kręgu czytelników, a nie tylko dla przedstawicieli doktryny prawa. W imię osiągnięcia tego celu zrezygnowali m.in. z przypisów, zamieścili jedynie na końcu każdego rozdziału wykaz wykorzystanej literatury.

Marek Chmaj, Wiesław Skrzydło

ZAGADNIENIA OGÓLNE

1. Demokracja bezpośrednia i demokracja pośrednia

W ustroju demokratycznym właściwe jest rozróżnienie na demokrację bezpośrednią i demokrację przedstawicielską (pośrednią). W demokracji bezpośredniej ważne decyzje o charakterze władczym są podejmowane przez suwerena (naród), nie zaś przez urzędników albo reprezentantów narodu. Każdy z przedstawicieli narodu ma prawo, a niekiedy i obowiązek, uczestniczyć w takim decydowaniu, przez np. instytucję: referendum, ludową inicjatywę ustawodawczą, sprzeciw ludowy itp. W demokracji przedstawicielskiej – najszerszej obecnie praktykowanej – idea suwerenności narodu (ludu) jest realizowana za pośrednictwem jego reprezentantów wybranych w wolnych wyborach. To właśnie realizacji demokracji przedstawicielskiej służy prawo wyborcze.

Z funkcjonowaniem demokratycznego państwa prawnego i z samą jego istotą związana jest gwarancja podstawowych praw i wolności obywatelskich, w tym także praw wyborczych. Prawa te określają zarówno umowy międzynarodowe, jak i ustawodawstwo wewnętrzne poszczególnych państw. Ratyfikowany również przez Polskę Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167) określa w art. 25, że każdy obywatel ma prawo i możliwości bez żadnej dyskryminacji i bez nieuzasadnionych ograniczeń do: uczestniczenia w kierowaniu sprawami publicznymi bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli; korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego w rzetelnych wyborach przeprowadzanych okresowo, opartych na głosowaniu powszechnym, równym i tajnym, gwarantujących wyborcom swobodne wyrażanie woli. Takie ujęcie podstawowych praw wyborczych powoduje, że ratyfikować taki pakt może tylko państwo demokratyczne, oparte na zasadzie trójpodziału władzy, suwerenności narodu i demokracji przedstawicielskiej.

2. Prawo wyborcze a funkcje wyborów

pojęcie prawa wyborczego

W literaturze przedmiotu wyróżnia się prawo wyborcze w znaczeniu przedmiotowym i podmiotowym. Prawo wyborcze w znaczeniu przedmiotowym jest to ogół norm prawnych regulujących sposób (tryb) przeprowadzania wyborów do poszczególnych organów. Są to zatem odpowiednie przepisy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.), ordynacje wyborcze oraz wydane do nich akty wykonawcze.

funkcje wyborów

Prawo wyborcze w znaczeniu podmiotowym jest to ogół obywatelskich uprawnień wyborczych, a więc prawo członka zbiorowego podmiotu suwerenności do brania udziału w wyborach. Udział taki może mieć charakter czynny (oddanie głosu na rzecz jakiegoś podmiotu) lub bierny (kandydowanie do określonego organu lub na określone stanowisko).

W doktrynie prawa konstytucyjnego nie ma katalogu zamkniętego funkcji wyborów. Najczęściej wskazuje się, że wybory pełnią następujące funkcje: kreacyjną, politycznoprogramową, integracyjną oraz legitymizującą. Pierwsza z wymienionych to funkcja kreacyjna. Polega ona na kształtowaniu składu personalnego poszczególnych organów zbiorowych lub na obsadzeniu określonego stanowiska. Wyborcy wyrażają zatem akceptację dla przedstawionych im w czasie kampanii wyborczej propozycji personalnych i politycznych.

Duże znaczenie należy również przyznać funkcji politycznoprogramowej. Polega ona na wyrażeniu przez wyborców poparcia dla określonego programu politycznego przedstawianego przez poszczególne komitety wyborcze w ramach prezentowanych przez nie propozycji wyborczych. Na treść programów z reguły składają się poglądy dotyczące: ustroju politycznego państwa, w tym kształtu prawnego jego poszczególnych elementów; ustroju gospodarczego, m.in. zasad i form produkcji, cyrkulacji i wymiany oraz przeciwdziałania związanym z nimi niekorzystnym zjawiskom (np. ujemny bilans handlowy, deficyt budżetowy, bezrobocie); zasad i form organizacji życia społecznego; budowy systemu instytucji publicznych służących zaspokajaniu potrzeb obywateli; rozwiązywania istotnych zagadnień dotyczących spraw narodu, zwłaszcza w jego relacjach z innymi narodami; polityki zagranicznej w stosunku do innych państw oraz organizacji międzynarodowych; walki lub współdziałania z innymi ugrupowaniami politycznymi w zakresie realizacji założeń programowych.

Funkcja integracyjna służy z kolei zespoleniu określonego zbiorowo podmiotu władzy suwerennej (narodu) przez określenie zasad i procesów służących kształtowaniu i wyrażaniu jego woli.

Ostatnia z wymienionych to funkcja legitymizująca, służąca uprawomocnieniu władzy sprawowanej przez dany podmiot zbiorowy lub indywidualny. W odniesieniu do tej funkcji powstało wiele koncepcji odnoszących się do prawomocności władzy publicznej. Samo słowo „prawomocność” jest polskim odpowiednikiem łacińskiego wyrażenia *legitimere*, od którego pochodzi angielskie *legitimate* czy niemieckie *legitime*. Pojęcia „prawomocność” i „legi-

tymacja” są tożsame, dlatego mogą być używane zamiennie. Należy dokonać rozróżnienia między prawomocnością (legitymacją) a uprawomocnieniem (legitymizacją) oraz delegitymizacją. Otóż jeśli przez prawomocność danej władzy rozumiemy pewien stan, to legitymizacja jest procesem wiodącym do tego stanu; natomiast delegitymizacja jest procesem odwrotnym, czyli erozją prawomocności.

O legitymizacji można mówić w aspekcie podmiotu sprawującego władzę oraz sposobu jej sprawowania. Legitymizacja podmiotu władzy oznacza, że rządząca w systemie politycznym grupa osób osiągnęła swoje stanowiska zgodnie z obowiązującymi normami, przede wszystkim zaś normami prawnymi. Jedynym legalnym sposobem zdobycia władzy w państwie przez daną partię jest wygranie wyborów parlamentarnych. Legitymizacja sposobu sprawowania władzy oznacza zaś, że wszystkie instytucje wchodzące w skład systemu władzy powołane zostały zgodnie z obowiązującymi normami oraz że funkcjonują one zgodnie ze swoimi kompetencjami, a także na podstawie istniejących norm prawnych.

Przez legitymację władzy publicznej należy rozumieć wytworzenie u obywateli przekonania, że ci, którzy rządzą, są do tego uprawnieni, a sposoby sprawowania władzy są legalne. Od zjawiska legitymizacji władzy publicznej odróżnić należy teorię legitymizmu. Była to bowiem doktryna polityczna, która pojawiła się w początkach XIX w. w Europie jako odpowiedź na antyfeudalne i antymonarchiczne ruchy rewolucyjne. A zatem pojęcia „legitymizm” i „legitymacja” („legitymizacja”) odnoszą się do zjawisk o różnym zasięgu i charakterze, choć ich źródłosłów jest taki sam.

Szerszy katalog funkcji wyborów przedstawiają A. Sokala i B. Michalak. Wskazują oni, że najważniejsze są funkcje:

- 1) kreacyjna – obsadzenie poszczególnych stanowisk publicznych;
- 2) legitymizacyjna – uprawomocnienie wszystkich przyszłych działań i decyzji rządzących na podstawie tego, że zostali oni wybrani w wolnych wyborach;
- 3) artykulacyjna – wyrażenie potrzeb i interesów społeczeństwa;
- 4) selekcyjna – przeprowadzenie procesu rekrutacji politycznej przez wyborców wśród polityków;
- 5) kontrolna – za pośrednictwem wyborów rządu sprawują kontrolę nad rządzącymi;
- 6) mobilizacyjna – mobilizowanie poparcia wyborców dla poszczególnych wartości społecznych i programów politycznych;
- 7) edukacyjna – podnosi świadomość obywateli na temat zachodzących procesów politycznych;
- 8) integracyjna – sprzyja budowaniu poczucia jedności narodowej, społecznej, grupowej;
- 9) kanalizacyjna – kanalizuje i instytucjonalizuje konflikty społeczne, dzięki czemu ulegają one rozładowaniu i/lub łagodzeniu;
- 10) informacyjna – informuje elity o aktualnym stanie opinii publicznej;

legitymizacja
władzy

SYSTEM WYBORCZY W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Marek Chmaj – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; pracownik naukowy Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie; specjalista w zakresie prawa konstytucyjnego i administracyjnego; stały ekspert sejmowych komisji i podkomisji zajmujących się prawem wyborczym oraz senackiej Komisji Ustawodawczej; doradca Prezesa Polskiej Akademii Nauk; autor, współautor i redaktor naukowy ponad 30 publikacji książkowych na temat partii politycznych, systemów wyborczych, systemu politycznego Rzeczypospolitej Polskiej oraz prawa administracyjnego.

Wiesław Skrzydło – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; pracownik naukowy Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Wyższej Szkoły Prawa i Administracji w Przemyślu; specjalista w zakresie prawa konstytucyjnego, w tym prawa wyborczego i ustrojów państw; autor licznych publikacji z zakresu prawa konstytucyjnego dotyczących ustroju politycznego Polski, a także państw Europy Zachodniej i Środkowej; redaktor i współautor wielu prac zbiorowych.

■ Uaktualnione, piąte wydanie podręcznika obejmuje szczegółowe i przystępne omówienie:

- zasad polskiego prawa wyborczego,
- przepisów wspólnych kodeksu wyborczego (odnoszących się m.in. do finansowania kampanii wyborczych i protestów wyborczych),
- systemów dotyczących wyborów parlamentarnych, prezydenckich i samorządowych oraz do Parlamentu Europejskiego.

■ Książka jest przeznaczona dla studentów prawa, administracji, politologii, socjologii, a także dla publicystów oraz osób ubiegających się o mandat przedstawicielski lub urząd.

ISBN 978-83-264-8055-3

9 788326 480553

Cena 49 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01

zamowienia.książki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9 788326 480553 W05P01